

BOLALAR ALKOGOLIZMINI BARTARAF ETISHGA QARATILGAN IJTIMOIY-PEDAGOGIK FAOLIYAT.

“UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND FUTURE TECHNOLOGIES”

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASASI

Talabasi Raximboyeva Moxinur Xamro qizi

Annotatsiya: Bolalar alkogolizmi – bu 18 yoshgacha bo'lgan bolalar va o'smirlarning spirtli ichimliklarga patologik o'rganib qolishi bilan bog'liq jiddiy ijtimoiy-pedagogik muammodir. Mazkur muammo dolzarb bo'lib, dunyo bo'yicha o'smirlarning qariyb chorak qismi muntazam ravishda alkogol iste'mol qiladi. Bolalikda alkogolga ruju qo'yish jismoniy va psixologik salomatlikka og'ir zarar keltiradi, xavfli xulq-atvor va jinoyatlarga moyillikni oshiradi hamda kelajakda alkogolizmga chalinish xavfini bir necha barobar yuqori qiladi.

Аннотация: Детский алкоголизм-серьезная социально-педагогическая проблема, связанная с патологическим привыканием детей и подростков до 18 лет к алкоголю. Эта проблема актуальна, и почти четверть подростков во всем мире регулярно употребляют алкоголь. Употребление алкоголя в детстве наносит серьезный вред физическому и психологическому здоровью, увеличивает склонность к опасному поведению и преступлениям, а также в несколько раз повышает риск развития алкоголизма в будущем.

Annotation: Pediatric alcoholism is a serious socio-pedagogical problem associated with the pathological addiction of children and adolescents under the age of 18 to alcohol. This problem is relevant, and about a quarter of adolescents around the world regularly consume alcohol. Alcohol abuse in childhood causes severe harm to physical and psychological health, increases susceptibility to dangerous behavior and crimes, and increases the risk of developing alcoholism several times in the future.

kalit so'z : *Bolalar alkogolizmi; o'smirlar ichkilikbozligi; sabablar; oqibatlar; ijtimoiy-pedagogik profilaktika; tarbiya; alkogolizmning oldini olish.*

ключевое слово: *Детский алкоголизм; подростковый алкоголизм; причины; последствия; социально-педагогическая профилактика; воспитание; профилактика алкоголизма.*

keyword: *Children's alcoholism; adolescent alcoholism; causes; consequences; socio-pedagogical prevention; upbringing; prevention of alcoholism.*

Bolalar alkogolizmi muammosining dolzarbligi va mohiyati

Bolalar orasida alkogolizm (ichkilikbozlik) bugungi kunda eng jiddiy ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, global miqyosda 15–19 yoshli o'smirlarning 23,5 foizi alkogol iste'mol qiladi. Alkogol iste'moli yoshlar salomatligiga va rivojlanishiga jiddiy tahdid soladi: masalan, AQSHda 21 yoshdan kichik bo'lgan yoshlarda har yili taxminan 4 ming nafari spirtli ichimlikka bog'liq xatti-harakatlar oqibatida halok bo'ladi. Alkogolli ichimliklarni erta yoshda tatib ko'rgan bolalar kelajakda alkogolizmga moyil bo'lib qolish ehtimoli yuqori – tadqiqotlar ko'rsatishicha, 15 yoshgacha ichishni boshlaganlar 21 yoshgacha kutganlarga nisbatan kattaligida spirtli ichimlikka qaram bo'lib qolish xavfi qariyb to'rt barobar ko'proqdir. Shu sababli bolalik va o'smirlilik davrida alkogolizm muammosini chuqur o'rganish va uning oldini olish choralarini ko'rish nihoyatda muhimdir.

Bolalar alkogolizmi tushunchasi. Tibbiy nuqtai nazardan alkogolizm – surunkali kasallik bo'lib, spirtli ichimliklarni muttasil suiiste'mol qilish natijasida rivojlanadi. Ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan esa bolalar alkogolizmi – *bolalarning spirtli ichimliklarga patologik ravishda o'rganib qolishi va buning oqibatida shaxsning ijtimoiy jihatdan tanazzulga yuz tutishi bilan tavsiflanadigan og'ishgan xulq shakli* hisoblanadi. Ya'ni, alkogolga ruju qo'ygan bola nafaqat

sogʻligini yoʻqota boshlaydi, balki uning xulq-atvori va ijtimoiy hayotdagi ishtiroki ham buziladi. Bolalar alkogolizmi katta yoshdagilarnikidan farq qiluvchi xususiyatlarga ega. Jumladan, **bolalar organizmi alkogolga nisbatan sezgir**: bola tanasida suv miqdori kattalarga nisbatan yuqori boʻlib, spirtli modda shu suvli muhitda tez eriydi va butun organizm boʻylab tez singib ketadi. Alkogolning atigi ~7 foizi jigar va oʻpka orqali zaharsizlantirilsa, **qolgan 93 foizi bola tanasining barcha aʼzo va tizimlariga tarqalib, ularni zaharlaydi**. Shu bois bolada juda qisqa muddatda spirtli ichimlikka qaramlik shakllanishi mumkin – agar katta odamlarda doimiy ichkilikbozlikdan klinik alkogolizmga oʻtish odatda 5–10 yilni olsa, bolalarda atigi bir necha yil ichida surunkali alkogolizm rivojlanishi mumkin . **Bola organizmi rivojlanish bosqichida boʻlgani uchun** alkogol taʼsirini yengishga biologik jihatdan tayyor emas: asab tizimi yetilmagan, jigar fermentlari zaif. Natijada spirtli ichimlik bolada jiddiy va qaytarib boʻlmas asab-biyoik zararlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, voyaga yetmaganlar odatda **yashirin ravishda ichishlari** tufayli imkon boʻlganida birdan koʻp miqdorda alkogol isteʼmol qilishga intiladilar. Oʻsmirlar orasida “mast boʻlish” holati baʼzan oʻzini koʻrsatish yoki qochish usuliga aylanishi oqibatida yengil mastlik bilan kifoyalanmay, ongini butkul yoʻqotgunga qadar ichishga moyillik paydo boʻlishi kuzatiladi. Bu kabi xususiyatlar bolalar alkogolizmini yanada xavfli qiladi va uni davolashni qiyinlashtiradi (voyaga yetmaganlar alkogolizmiga qarshi davolash choralari koʻpincha past samara beradi). Shu bois, profilaktika va tarbiyaviy taʼsir choralari davolashdan koʻra samaraliroq ekanini mutaxassislar taʼkidlashadi.

Bolalar alkogolizmining sabablari (omillari)

Bolalarda alkogolli ichimliklarga qiziqish paydo boʻlishi va ularni isteʼmol qilishga **bir qator omillar** turtki boʻlishi mumkin. Tadqiqotlar va mutaxassislar fikriga koʻra, **oilaviy muhit va tarbiya eng muhim omillardan biridir**. Nosogʻlom oila sharoiti – ota-onalarning oʻzlari ichkilikboz boʻlishi yoki bolaga yetarlicha eʼtibor bermasligi – bolada alkogolga nisbatan toʻgʻri munosabat

shakllanmasligiga olib keladi. Ba'zi hollarda ota-onalarning pedagogik savodsizligi tufayli ular bolaligidan oz-moz “tamaddi” qilib turishni foydali deb hisoblashlari mumkin, bu esa aksincha, yoshligidanoq spirtli ichimlikka moyillikni oshiradi. Shuningdek, ota-onalarning nazorati sust bo'lsa yoki ular alkogolni osonlikcha bolaga topib berishsa, bolada ichimlikni sinab ko'rish imkoniyati paydo bo'ladi. Haqiqatan ham, o'smirlar orasida o'tkazilgan so'rovlarga ko'ra, ichgan o'smirlarning aksariyati (masalan, 15–17 yoshdagilarning 84 foizi) spirtli ichimlikni so'nggi marta **bepul qo'lga kiritganini**, ko'pincha uni uyida yoki oila a'zolari orqali topganini bildirgan.

Oilaviy omildan tashqari, **shaxslararo muhit va psixologik xususiyatlar** ham bolalar alkogolizmi sabablaridandir. O'smirlik davrida **tengdoshlar bosimi** kuchli ta'sirga ega – do'stlar orasida ichishni “urf”ga aylantirish, kompaniyaga moslashish istagi tufayli bola ichishga ko'nishi mumkin. Shu bilan birga, o'smirlarda mustaqillikka intilish, “kattalardek” ko'rinish istagi ham ichishni sinab ko'rishga undaydi. **Stress va psixologik muammolar** ham rol o'ynashi mumkin – ayrim yoshlar muammolardan vaqtincha qochish yoki kayfiyatini ko'tarish maqsadida alkogolga murojaat qiladilar. Bundan tashqari, bolaning shaxsiy tipologik xususiyatlari (masalan, tavakkalchilikka moyillik, impulsivlik yoki past o'zini o'zi baholash) ham risk omili bo'lib, bunday bolalar alkoholli ichimlikning ta'siriga osonroq berilib ketishi mumkin.

Ijtimoiy-madaniy omillar ham e'tiborga loyiq. Jamiyatda alkogol iste'moli odatiy hol sifatida qabul qilinadigan muhitda (ayniqsa, oilaviy tantanalar, bayramlar madaniyatida spirtli ichimliklar muqarrar ishtirok etsa) bolalar alkogolga erta ko'nikishi xavfi ortadi. Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalari va reklama ham yosh avlod ongi va qiziqishlariga ta'sir qiladi – spirtli ichimliklarni yaltiratib targ'ib etuvchi reklamalar yoki ommaviy madaniyatda “ichishni” ijobiy ko'rsatish bolalarda noto'g'ri tassavvurlar uyg'otishi mumkin. O'smirlarning bo'sh vaqtining mazmunli tashkil etilmagani, foydali mashg'ulotlarning yo'qligi ham

ichkilikka berilish uchun sharoit yaratadi. Zero, nazoratsiz qolgan, bandlik darajasi past bolalar qiziqish uchun zararli ishlarga ko‘proq aralashib qolishi ehtimoldan xoli emas.

Yuqoridagi omillar ko‘pincha bir-biriga qo‘shilib ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, oilada nazorat sust va ichkilik odati mavjud bo‘lsa, bola do‘stlari bilan birga ichishni boshlab, bora-bora bu odat stressdan “qochish” yo‘liga aylanishi mumkin. **Genetik omil** ham muhimligini aytib o‘tish lozim: agar ota-ona yoki yaqin ajdodlar orasida alkogolizmga chalingan shaxslar bo‘lsa, bolada biologik jihatdan alkogolga qaram bo‘lishga moyillik irsiy tarzda yuqori bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, ota-onaning o‘zi uyda tez-tez spirtli ichimlik ichsa yoki muttasil “bingey” holatida bo‘lsa (ya’ni qisqa vaqtda juda ko‘p miqdorda ichsa), farzandining ham ichish ehtimoli keskin ortadi – tadqiqotlarga ko‘ra, ota-onasi muntazam ichkilikka beriladigan o‘smirlar ichmaydigan ota-onalarga ega bo‘lgan tengdoshlariga nisbatan **4 barobar ko‘proq ichishga moyil** bo‘lar ekan.

Alkogol iste’molining bolalarga ta’siri va oqibatlari

Bolalar va o‘smirlar spirtli ichimliklarni iste’mol qilishi turli salbiy **oqibatlarga** olib keladi. Bu oqibatlarni shartli ravishda **jismoniy (tibbiy), psixologik** va **ijtimoiy** oqibatlarga ajratish mumkin, ammo amalda ular o‘zaro chambarchas bog‘liqdir.

Jismoniy-sog‘liq uchun oqibatlar: Voyaga yetmagan organizmda alkogol toksik ta’sir ko‘rsatib, bir qator sog‘liq muammolarini keltirib chiqaradi. Avvalo, **markaziy asab tizimi** zarar ko‘radi – miya rivojlanishi susayadi, xotira va idrok kabi kognitiv funksiyalar pasayishi kuzatiladi. Alkogol ta’sirida bo‘lgan bolada muvofiqlashtirish, harakatlarni boshqarish qobiliyati zaiflashadi, nutqi va fikrlashi izdan chiqadi. **Organizmning o‘sishi to‘xtab qolishi yoki sekinlashishi** ham mumkin: doimiy alkogol iste’moli bolaning bo‘y o‘sishi va tana vazni ortishiga salbiy ta’sir qiladi. Immun tizimi zaiflashib, endokrin tizim izdan chiqqani sababli alkogolli o‘smirlar turli kasalliklarga ko‘proq chalinadi. **Reproduktiv sog‘liq** ham

xavf ostida: masalan, alkogol ta'sirida bo'lgan holatda jinsiy faollikka berilgan o'smirlar orasida himoyasiz jinsiy aloqalar oqibatida yuqumli kasalliklar (OIV, OITS, JTSI) yuqtirish yoki erta homiladorlik holatlari uchrashi mumkin. Bundan tashqari, o'smirlik chog'idagi surunkali ichkilikbozlik keyinchalik jigar sirrozi, oshqozon-ichak yarasi, yurak-qon tomir xastaliklari va boshqa ko'plab surunkali kasalliklarning kelib chiqish xavfini oshiradi.

Psixologik va axloqiy oqibatlar: Alkogol bolaning ruhiyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Spirtli ichimlik iste'moli **hissiy beqarorlikni** kuchaytiradi – o'smirda g'azab, asabiylik, agressiya yoki aksincha, tushkunlik va befarqlik kabi kechinmalar keskinlashadi. Doimiy ichkilikbozlik bola shaxsiyatining buzilishiga, irodaviy sifatlarining susayishiga olib keladi: mas'uliyat hissi yo'qoladi, o'zini o'zi nazorat qilish qobiliyati pasayadi. **Qaramlik shakllangach**, bola psixik jihatdan faqat alkogol ta'sirida “yaxshi” his qilish illuziyasiga tushib qoladi va hushyor holatda bezovtalik, tajovuzkorlik oshib boradi. Natijada, psixologik muammolarini hal etish uchun doimiy ravishda ichishga intilish – bir qalbaki “yengillik” hissi ortidan quvish holati vujudga keladi. Bolalarda alkogolizm asosan deviant (og'ishgan) xulq ko'rinishida namoyon bo'lib, ko'pincha boshqa psixoaktiv moddalar (masalan, tamaki, giyohvandlik) suiiste'moli, jinoyatlarga moyillik kabi muammolar bilan birga kechadi. Alkogol ta'sirida **affekt** holatlar ko'rinadi – bola o'z xatti-harakatini to'la nazorat qilolmay, odatda qilmaydigan nomaqbul ishlarni sodir etadi. Masalan, sog'lom o'smirda bo'lmagan holda **tajovuzkorlik** va zo'ravonlik, o'zini o'zi shikastlash yoki intihoga moyillik kabi holatlar mastlikda sodir bo'lishi mumkin. Afsuski, bolalikdagi alkogolizm ko'pincha kelajakda chuqur psixik buzilishlarga, **depressiya** va xulq-atvor buzilishlariga, shaxs degradatsiyasiga olib keladi

Ijtimoiy oqibatlar: Voyaga yetmaganlarning ichkilikka berilishi nafaqat ular uchun, balki jamiyat uchun ham salbiy oqibatlar tug'diradi. Eng avvalo, **ta'lim va intizom muammolari** kelib chiqadi: alkogolli o'smirlar maktabda saboqni

qoldirishi, darslarda diqqatini jamlay olmasligi, baholarining pasayishi kuzatiladi. Bunday bolalar ko‘pincha maktab tartibini buzadi, o‘qituvchi va ota-onalarga bo‘ysunmaydi, tengdoshlari bilan mojarolar chiqara boshlaydi. Natijada, jamoada **izolyatsiya** – sog‘lom tengdoshlaridan ajralib qolish holatlari ro‘y beradi. Ichkilikka ruju qo‘ygan bola odatda **yomon do‘stlar guruhiga qo‘shilib qoladi**; ular orasida huquqbuzarlik va mayda jinoyatlarga qo‘l urish xavfi yuqori bo‘ladi. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan qator jinoyatlar (o‘g‘rilik, bezorilik va h.k.) ko‘pincha mast holda amalga oshiriladi. Ichkilik tufayli voyaga yetmaganlar o‘rtasida uyushgan guruhbozlik, bezorilik, maktab intizomini buzish kabi ijtimoiy og‘ishlar ortadi. Yoshlikda boshlangan alkogolizm kelgusida bola hayotini izdan chiqarishi mumkin – u oliy ta’lim olish imkoniyatidan mahrum bo‘lishi, kelajak kasbiy faoliyatiga putur yetishi, sog‘lom oilaviy hayot qurishda qiyinchiliklarga duch kelishi aniq. Shu bois, bolalar alkogolizmining oldini olish nafaqat alohida shaxs manfaatiga, balki butun jamiyat farovonligiga daxldor masala hisoblanadi.

Oldini olish va ijtimoiy-pedagogik chora-tadbirlar

Bolalar va o‘smirlar orasida alkogolizmning tarqalishini jilovlash uchun **profilaktik choralar** tizimli va ko‘p qirrali bo‘lishi lozim. Mutaxassislar bu borada **individual, oilaviy, maktab (ta’lim), jamiyat va qonuniy siyosat** darajalarida kompleks yondashuv zarurligini ta’kidlashadi. Profilaktikaning ijtimoiy-pedagogik yo‘nalishi deganda, aynan tarbiya, ta’lim va ijtimoiy muhit orqali bolalarning ichkilikka mukkasidan ketishining oldini olish tushuniladi. Quyida shunday chora-tadbirlarning asosiy yo‘nalishlari keltiriladi:

Izoh: Yoshlar orasida alkogolizmning oldini olishga doir jamoaviy strategiyalar. Alkogol mahsulotlarini qimmatlashtirish (soliqlarni oshirish), ularni sotish joylarini cheklash (sonini kamaytirish va masofani oshirish) hamda 21 yoshdan kichiklarga sotishni taqiqlovchi qonunlarni qat’iyroq nazorat qilish kabi choralar yoshlar o‘rtasida ichkilikbozlikni kamaytirishga yordam beradi.

Individual-ta’limiy choralar: Har bir bolaning alkogol haqida to’g’ri bilimga ega bo’lishi va zararli odamlarga “yo’q” deyishni o’rganishi muhim. Maktab va bog’cha dasturlarida sog’lom turmush tarzi, alkogolning salbiy oqibatlar haqida yoshga mos ravishda tushuntirishlar kiritilishi lozim. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, agar bolalarga miyasi va organizmi rivojlanayotgan davrda alkogolning zararli ta’siri to’g’risida ilmiy ma’lumotlar sodda tilda tushuntirilsa, ular kelajakda ichishga ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Shu bois, **maktabdagi tarbiya ishlari** doirasida maxsus darslar, seminarlar, filmlar namoyishi orqali o’quvchilarda ichkilikbozlikka nisbatan salbiy munosabatni shakllantirish kerak. Bunda faqat qo’rqitish yoki taqiqlashdan iborat notiqlik emas, balki bolalarning tanqidiy tafakkurini oshirish, mustaqil to’g’ri qaror qabul qilish ko’nikmasini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Masalan, o’smirlarga ichishga doir takliflarga qarshi turish strategiyalari (qat’iy rad javobini berish, guruh bosimiga oldirmaslik)ni rolly o’yinlar orqali o’rgatish mumkin.

Oilaviy choralar: Farzand tarbiyasida ota-onalarning roli beqiyos. **Ota-onalarning o’rnak bo’lishi va nazorati** bolalarda alkogolga munosabatni belgilovchi eng muhim omillardan. Shuning uchun profilaktikaning asosiy yo’nalishlaridan biri – ota-onalarni ma’rifatli qilish, ularga bolalarda alkogolizmning oldini olish usullarini o’rgatishdir. Ota-onalar farzandlari bilan ochiq muloqot qilishlari, alkogolning xavflari haqida ularning yoshiga mos tushuntirish berishlari kerak. Oilada “sog’lom turmush tarzi” qadriyatini shakllantirish zarur: ota-ona o’zi ichkilikka berilmasligi, topgan-tutganini ichimlikka sarflamasligi, ziyofat va bazmlarda bolalar oldida me’yorni saqlashi kerak. Shuningdek, uyda alkogol mahsulotlarini saqlamaslik yoki bolalar eta olmaydigan joyda saqlash, farzandlarning do’stlari bilan tanishib borish, ularning bo’sh vaqtini mazmunli tashkil etish – bularning barchasi voyaga yetmaganlarning ichishga berilishining oldini oladi. Agar oilaning o’zi ichkilikbozlik muammosiga duch kelgan bo’lsa (masalan, ota-onalardan biri alkogolga qaram bo’lsa), bunday

oilalardagi bolalar alohida psixologik va pedagogik kuzatuvga olinishi lozim. Ijtimoiy xizmatlar (masalan, mahalladagi psixolog yoki *valeolog* mutaxassis) tomonidan bunday oilalarga vizitlar uyushtirib, ota-ona bilan profilaktik suhbatlar, bolaga esa doimiy maslahat va qo‘llab-quvvatlash berilishi kerak.

Ta’lim muassasalari va jamoat: Maktab, litsey, kollej kabi muassasalar alkogolizm profilaktikasining markazida turadi. Ta’lim muassasasida **psixologik xizmatini** kuchaytirish kerak – maktab psixologi muntazam ravishda o‘quvchilarning xulqini kuzatib, xavf guruhidagi (masalan, oilasida muammosi bor yoki qiyin tarbiyalanuvchi) bolalar bilan alohida shug‘ullanishi zarur. Shuningdek, **sinf rahbarlari va pedagoglar** bolalar bilan ishonchli muloqot o‘rnata olishi, ularning muammolariga befarq bo‘lmasligi kerak. Agar o‘quvchi ichishga moyillik bildirayotganidan xabar topilsa, darhol ota-ona bilan bog‘lanib, birgalikda chora ko‘rish lozim. Maktabda turli **to‘garaklar, sport seksiyalari** faoliyatini kengaytirish ham muhim – bolalar bo‘sh vaqtini qiziqarli va foydali mashg‘ulotlarda o‘tkazsa, zararli odatlarga vaqt ham, xohish ham kamayadi. Mahalla va jamoat tashkilotlari tomonidan **sport musobaqalari, san’at va madaniyat tadbirlarini** ko‘paytirish, o‘smirlarni jamoat ishlariga jalb etish orqali ular orasida sog‘lom muhitni targ‘ib qilish mumkin. Masalan, “*Sog‘lom avlod*” festivallari, “*Sportga ha, alkogolga yo‘q*” shiori ostida aksiyalar tashkil etish yoshlarga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Huquqiy va siyosiy choralar: Yosh avlodni alkogolizmdan asrash uchun davlat miqyosida qabul qilingan qonun va cheklovlar katta ahamiyatga ega. Ko‘pgina mamlakatlar alkogol mahsulotlarini sotish uchun **yosh chegarasi** belgilagan holda uni qat’iy nazorat qiladi (masalan, AQSHda 21 yoshdan kichiklarga mutlaqo sotish taqiqlangan). O‘zbekiston Respublikasida ham “*Alkogol va tamaki mahsulotlarining tarqatilishini hamda iste’mol qilinishini cheklash to‘g‘risida*”gi Qonun qabul qilingan bo‘lib, unga binoan **21 yoshga to‘lmagan shaxslarga alkogol mahsulotlarini sotish va ularni alkogol iste’moli**

jarayoniga jalb etish qat'iy taqiqlanadi. Bu yosh chegarasi ilgari amal qilgan 20 yosh limitiga nisbatan uzaytirilgan bo'lib, yoshlar salomatligini muhofaza qilishdagi muhim qadamdir. Shuningdek, qonun bilan alkogolli ichimliklarni maktab va bolalar muassasalari yaqinida savdo qilish, bolalar o'yinchoqlariga o'xshash qadoqlarda ishlab chiqarish kabi holatlarga ham cheklovlar joriy etilgan. Huquq-tartibot organlari tomonidan bunday talablarning bajarilishini **qat'iy nazorat qilish** lozim – do'konlarda yosh nazoratini buzib sotish holatlari aniqlandi deguncha jarima va litsenziyani olib qo'yish kabi choralar ko'rilishi kerak. **Iqtisodiy choralar** ham samara beradi: alkogol mahsulotlariga soliq va narxlarni oshirish orqali ularning bolalar uchun moliyaviy jihatdan yetisharliligi kamayadi. Davlat miqyosida **ommaviy axborot vositalarida targ'ibot** ishlarini olib borish, alkogolning zararlari haqidagi ijtimoiy reklama roliklarini efirga uzatish ham profilaktikaning ajralmas qismidir.

Yuqorida qayd etilgan kompleks choralar orqali bolalar alkogolizmini ancha kamaytirish mumkin. Eng muhimi, jamiyatda *“sog'lom turmush tarzi”* madaniyatini shakllantirish va bolalarni unga keng jalb etishdir. Oiladan boshlab maktab va jamiyatgacha bo'lgan barcha bo'g'inlarda hamkorlikda ish olib borilgandagina, yosh avlodni alkogolizm balosidan asrashga erishamiz. **Xulosa qilib aytganda**, bolalar orasida alkogolizmning oldini olish – bu jamoaviy mas'uliyat bo'lib, bunda ota-ona, pedagog, shifokor, jamiyat va davlat bir yoqadan bosh chiqarib harakat qilishi talab etiladi. Bolalar sog'lom ulg'aysa, jamiyatning kelajagi sog'lom bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO).** *“Over 3 million annual deaths due to alcohol and drug use, majority among men”* (25-06-2024 yil) – WHO rasmiy xabarnomasi. **Manba:** *who.int* veb-sayti. (Dunyo bo'yicha 15–19 yoshli o'smirlarning 23,5 foizi spirtli ichimlik iste'mol qilishi qayd etilgan.)

2. **AQSH Milliy Alkogolizm va Alkogolizmni tadqiq etish instituti (NIAAA).** *“Get the Facts About Underage Drinking”* (2023) – 21 yoshgacha bo‘lganlar orasida ichkilikbozlik haqidagi faktlar varag‘i. **Manba:** *niaaa.nih.gov*. (15 yoshgacha ichishni boshlaganlar orasida kelgusida alkogolizmga chalinish xavfi 3,6 baravar yuqori ekani va 15–17 yoshdagi ichuvchi o‘smirlarning 84,3 foizi alkogolni oxirgi safar tekin qo‘lga kiritgani haqida ma’lumotlar keltirilgan.)

3. **AQSH Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazi (CDC).** *“About Underage Drinking”* (2025) – voyaga yetmaganlar ichkishligi to‘g‘risidagi ma’lumotnoma. **Manba:** *cdc.gov*. (Har yili AQSHda 21 yoshdan kichik ~4000 nafar yoshlar ortiqcha alkogol iste’moli oqibatida vafot etishi, alkogolning o‘smirlar salomatligi va xulqiga salbiy ta’sirlari yoritilgan.)

4. **Andijon davlat universiteti, Ijtimoiy pedagogika kafedrası.** *“Bolalar ichkilikbozligi – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida”* – Ijtimoiy pedagogika fanidan ma’ruza matni (2023). **Manba:** *azkurs.org* elektron kutubxonasi. (Bolalar alkogolizmining ta’rifi, xususiyatlari, sabab va oqibatlari mahalliy kontekstda tahlil qilingan.)

5. **O‘zbekiston Respublikasi Qonuni** *“Alkogol va tamaki mahsulotlarining tarqatilishini hamda iste’mol qilinishini cheklash to‘g‘risida”* (O‘RQ–844-son, 24.05.2023 y.). **Manba:** *Lex.uz* milliy qonunchilik bazasi yoki *Daryo.uz* yangiliklar sayti. (Mazkur qonunga muvofiq, 21 yoshga to‘lmagan shaxslarga alkogol mahsulotlarini sotish va ularni iste’mol jarayoniga jalb etish taqiqlanadi.)